

RENUNCIA DE MAJORAL DELS FELIBRES

Sr. Director de LA RENAIXENSA.

on amich.

B Fa pochs dias que he rebut del Consistori Felibren de Avinyó un títol de Majoral, que ab pressa he retornat, per no acceptar lo cárrech y distinció, no obstant de agrahir lo obsequi; mes com per algú dels flexibles en qüestió de Catalanisme s'haja intentat donar al motiu de ma renúncia una significació distinta de la que té en rigor, he cregut convenient fer pública dita renúncia (á qual fi, no he trobat millor medi que acudir á la generositat de Vosté, y pera donar major forsa al motiu, accompanyarla ara ab novas declaracions, que passo á descubrir.

Partint del principi de que en la llengua dita Romana s'hi comprenen tots los idiomas y dialectes neollatins, sens que s'haja de senyalarne cap com á mes prehemi-

nent, y atesa la diferéncia que fan los filólechs, la història y la tradició entre 'ls dialectes solament parlats y locals y las verdaderas llenguas, es á dir, aquellas que ab carácter propi s' han elevat á serho de una nacionalitat y han tingut, durant mòltas centurias, vida oficial, històrica y científica; no puch acceptar una institució que, al pas de nivellar unas y altres, (pus eleva 'ls dialectes y rebaixa las llenguas al igual de aquells,) dóna preferència y generalisa una denominació sobre totas, com fóra la de Llengua de Oc, comprehenenthi lo Provensal y lo Catalá, sent així que 'ls mateixos Romanistas (científichs s' enten) fan diferència entre 'l Provensal, parlat ó escrit, y la llengua que en Fransa ne diuhen Languedocien, consideran com á convencional la Llengua de Trobadors, y fan figurar com á llengua especial, caracterizada y regoneguda, la Catalana, tal volta de mes vida, en lo temps passat, que totes las altres referidas.

Recordant, per lo mateix, que 'l renaixement actual de la llengua y literatura catalanas, així en particulars esforços com en organisiació pública, es mes antich que 'l del Mitjdia de Fransa respecte de sas llenguas ó dialectes, y que 'l nostre té sobrats arrels, vida y esperansa, no púch acceptar tampoch una institució que, baix la apariència de federació, subjecta 'l nostre al altre, apunta la llengua catalana com á un de tants dialectes de que's compon la Llengua de Oc, y fomentant lo cultiu de diverses maneres de parlar en distintas regions, la divideix mes y mes, en contra del propòsit que tinguérem tots los restauradors catalans actuals, qual fou unificarla en tot lo possible literariament. La federació, en mon sentir, existiria si, baix una denominació general y un sí comú literari, un y altre renaixement se cultivás respectivament, y 'l centre, la distribució de càrrechs supremos y de honoras y distincions, la celebració de festas, certamens, etc., fossen alternativament un any á la part de sá y un altre á la part de lla del Pirineu, y la delegació de representant superior de un pais, al enyiarlo al altre, fos per verdadera elecció.

de tots y nó erigintse per sí mateix ó nombrantlo ó acceptantlo 'l centre que 's fa constantment directiu.

En conseqüencia y confirmació de lo que dich, pus' tot vá unit, no puch tampoch acceptar que 'ls poetas catalans (que ben gloriós bolori ó abolench contan en sa història) hajan de batejarse ab lo nom de *Felibres*, nom de etimología y origen ignorats, y que enbonhora poden alluir nostres amichs de Llanguedoch ó Provensa, pero que seria eternament impropri en la pátria de Ausias March, Fontanella y Aribau.

Es filla, donchs, de ma ánima catalana y nó de res mes la actitud y resolució que he pres, pus encara que no coneix personalment á mòlts felibres, ni ells tampoch me coneixen gayre, admiro per sas obras y fins venero á alguna de sas individualitats, y no 's déu péndrer may per despreci ni per orgull lo retorn de un títol que, apart de no tenir lo carácter que tenen los dispensats per Acadèmias, pòrta en sí una subjugació tocant á la llengua Catalana y á Catalunya, á que no puch ni dech assentir.

Véjas ara, ab tals explicacions, si es ó no justificada la renúncia que ha sigut objecte de est escrit, y que transcrich per necessitat propia, pera satisfacció dels que la aplaudescan y pera convenciment dels que la critiquen.

«SS. President, Vice-President y demés confrares de LOU FELIBRIGE.

Mòlt estimats amichs: Acabo de rébrer per lo correu un títol de Majoral del Felibrige y una invitació á la festa anual del 25 de Maig.

Per aquesta atenció vos dono las gràcias, sentint que no m' permeten disfrutar de tan goig ni mas obligacions ni mos habers, no obstant que mon cor sia ab vosaltres.

Tocant á la honra del títol dech dirvos que m' ha sorpres, pus haventmho participat ja en Octubre de 1876, y no havent jo remés lo boletí ab mon nom, professió y càrrechs públichs, que seria la senyal de acceptar, segur estava de que m' donariau per renunciat, y mes segur n' estava quant pera tractar

de est assumpto, ó sia del Felibres de Catalunya, sols se tingué una reunió familiar convocada per lo poeta Quintana, en la que 's feren diversas observacions per los assistents, y desde llavors, may mes se 'ns ha convocat formalment, ni se 'ns ha donat compte del efecte que podian haver fet ditas observacions en vostre clar judici.

Al repetir ara la invitació y la honra, fins enviatme l' títol, he de sentir doble agrahiment y afecte, pero aixó no basta pera trencar mon propósit, que may deveu interpretar com contrari á vostras personas y á vostra laudable institució, sí sols com resultat de una meditada deliberació, que passo á manifestarvos.

Mos treballs, publicats y coneeguts durant ma vida literária, proban que m' he dedicat al estudi de nostra històrica llengua catalana, procurant unificarla en tots los dominis ahont se parlava, mes que dividirla fomentant lo cultiu de dialectes, que no ho arriban á ser y sí sols maneras locals vulgars de parlar, mentres que la generalitat s' ha entretingut mes en cantarla ó en explotarla, descuidant l' estudi.

Aixó ha engendrat en mi lo propósit de treballar, mes de treballar sol, tot sol, apartantme de las académias y de tota associació literária, en las que tinch poca fe; y com aquest propósit meu es ja coneugut aquí, per no faltar á ell, dech dirvos, que no puch acceptar la honra ab que 'm distingiu de Majoral del Felibris (á qual fi vos retorno lo mencionat títol,) si bé us estich molt regonegut y agrahit, esperant sols ocasió de servir á tots y cada hú de vosaltres, com amich particular y literat, en quant puga convenirvos.»

Anticipa las gràcias á Vosté, Sr. Director, per sa generositat, S. S. y amich

ANTONI DE BOFARULL.

ORÍGENS Y FONTS

DE LA NACIÓ CATALANA

LA RASSA

ETHNOGENÉIA

I se 'ns pregunta, ¿quina rassa d' homens poblá l' Espanya, ó millor, á Catalunya, qué respondrém?—Que los primers pobladors de la nostra terra foren de la mateixa rassa del període quaternari.

Del home quaternari català fins ara res ne sabém; mes si referím l' home sense nom històrich al ab-orígena, y aquest al quaternari, alguna cosa 'n podrém dir.

Certament, fins ara no hem trobat en los estratos del dit període—que per altra part té poca importància en Catalunya—la calavera del home primitiu (1) com ha succehit per altres païssos, mes de la seva existència y vida en un període de relativa civilisació per ell, n' hem

(1) Segons m'ha contat lo meu amich En Joan Sardà, nestiu passat se descubriren en una rajoleria del terme del Bruch prop Colbató, uns enterraments de la èdat de pedra que s' destruïren sens que se'n pogués treure tan sols un dibuix, empero se'n salvaren les armes, que son de pedra de llamp, y los grans d'un collar que portava un dels guerrers enterrats.

Aqueix descobriment ve à confirmar lo que dihem respecte de la èdat de pedra catalana, que per lo que veurém, tal volta acaba vint y dos sigles avants de Cristo.

trobat mostra en lo Puig de la Malavella, prop de Caldes del mateix nom.

Allá en lo cim d' un puig qu' en los temps pre-històrichs formà la illa d' un llach, s' han trovat restos d' una estació lacustre, aixó es, restos d' animals, sobretot de caballs, lo qu' es una nova prova del carácter hipògafo del home quarternari, barrejats ab instruments trevallats per ma del home, ab destrals de silex destinadas á la seva defensa y per lo seu trevall. En lo camp de Tarragona s' han fet també descobriments de destrals de silex, per la part de Constantí, y encara creyem que per lo llach de Banyolas s' han trovat també rastres d' habitacions ó estancies lacustres de lo mateix període del silex.

Mes á mesura que l' home anava civilisantse, ja segons son propi geni, ja segons las inspiracions de los seus venhins, marcava la sèva existència aixecant aqueixos monuments fins ara atribuïts als Celtas, menhirs, dolmens, etcetera, y que l' arqueología y la antropología moderna han demostrat perteneixer al home del període quarternari al arribar al període de la edat de pedra, aixó es, quan troba medis per trevallar las pedras més duras, lo silex, per fersen destrals y ganivets ab que atendre á la sèva defensa, y ab que ajudarse en lo seu trevall.

D' aquest període de la civilisació dels nostres ab-origènies, ne tenim més d' una prova en los menhirs de la Vall d' Aro, Sant Hilari Sacalm, Ascó y Santa Pau y en los dolmens de Moyá, avuy destruït, de Ull-de-molins y Vallgorguina.

¿Se va aixecar lo nostre ab-origènies per sí mateix al coneixement dels metalls? ¡Qui pot afirmarlo ó negarlo! Puig si la nostra rassa, al caracterisar-se, la trobém estesa desde la frontera del Egipte á la de la Gal·lia, fins lo Ródano y Garona, quina necessitat tenim de suposar que l' coneixement dels minerals, la sèva manipulació y fundició nos arriba del Asia ó dels Celtas?

¿En quin temps los ab-origènies del Nil arriven á la edat dels metalls?

Los que se havian de reconeixer com germans, Lybichs, Berebers é Ibers, puig ho son antropològicament, ¿no s' havian de comunicar los seus coneixements? Tan difícil los havia d' ésser á los Libychs vehins del Egipte transmetre á la nostra terra los seus progressos?

Dos grans centres de civilisació nos permet consignar la historia. Un d' ells en l' Egipte, en la vall del Nil; Bb altre en Asia, en las valls del Eufrates y del Tigris. Perq efecte de la sèva influencia, las regions vehinas arriaren á grans destinos, embestírense després y de lo seu top, ne resultá lo foch de majors y més elevadas civilisacions.

Lo delta del Nil un dia rebé com á conquistador á un poble semita que vingué á disputar á los egipcis la possesió del riu per ells sagrat; aquest poble semita es aquell dels reys pastors que ha reduhit la moderna ciencia á los Chethas y fenicis de Sidó. Vensuts á lo seu torn per los egipcis, y avassallats, portaren llavors per la mar que sempre repugná als egipcis, los fruyts de la sèva civilisació á las més llunyanas terras.

Mes los Chethas quan la sèva invasió del Egipte está clar que no s' quedarian aturats prop lo Nil, sino que orgullosos ab la sèva victoria donarian per terra la volta al Mediterrani, mentres las naus de Sidó l' anirian costejant.

¡Aixís comensa la civilisació d' aquella Líbyca d' ahont sortí Cyrene la rival de Carthago, y Carthago la rival de Roma!

Veus aquí explicat aquell mito del Hèrcules egipci ó líbych, que sortí per fundar en Iberia, Cádiz, Sagunto y Barcelona, mito d' un poble comercial y conquistador que s' esten colonisant las costas mediterràneas.

Los Chethas s' apoderaren de la costa mediterrànea, y per lo Guadalquivir pujaren cap al interior, vingueren després al Ebro y lo remontaren donant vista al altre mar, per ahont anaren per descobrir la Inglaterra, que també colonisaren.

Nosaltres creyém que aquests semitas, aixis per serho

com per lo seu origen, son los Persas que Varron digué que arribaren á Espanya després dels ibérichs.

Foren donchs los Chethas los que primer explotaren las riquesas mineralògicas de la península pirenaica, qu' era lo gran incentiu del comers en aquells temps, los que donaren nom á los nostres grans rius, per ells vias de gran riquesa comercial, com deya Plini del nostre Ebro.

Poble lo Chetha-fenici eminentment comercial y al que may li pasá per lo cap establir un gran estat polítich, prengué peu en Espanya, tal volta més com á poble comercial que com á conquistador, mes fos d' ell lo que's volgués, puig probablement d' aixó may se'n sabrá res, es lo cert que los Chethas, Sidonenses, Chourdos, Chouschitas y demés pobles de la confederació dels Chethas que arribaren á Espanya, quan la sèva conquesta del baix Egipte, s' barrejaren ab los aborígenas ibérichs de la costa y de las valls del Guadalquivir, que d' ells ve lo dirse Betis, y del Ebro, al qual també donaren nom, corromperen la sèva llengua, que nosaltres creyém ésser la vasca, donant lloch á civilisacions que més tart sorprengueren á grechs y á romans acostumats á veuren de millors.

Gracias, donchs, á la civilisació semítica de la nostra costa y de las valls del Ebro y del Guadalquivir, comarcas de la sèva preferencia per las sèvas grans riquesas metallúrgicas, que anavan á omplir los forns de la Palestina, quan l' invasió céltica ó aixís anomenada dels pobles del interior d' Europa, pogueren, més forts qu' ells en civilisació, retrassarlos y tancarlos en l' interior de la península, venint á quedar com prisoners los que s' havian presentat com á conquistadors.

Entre lo Ródano, lo Garona y lo Ebro no hi quedá un sol Celta, y aixó ho diu En Thierry

En lo Sur de la península, ni en la costa tampoch pogueren establirse.

Los Celt-ibers, donchs, quedaren tancats per l' Ocean, los monts Ibérichs-Idubedos y los Mariánichs, ó de Serra morena.

De modo que á la regió Celtíbera corresponen los pobles castellans. A la del Ebro lo poble aragonés, lo regne d' Aragó de la edat mitjana. A la del Guadalquivir la regió andalusa. Es dir, los Celtíbers, los Chethas y los Turdetans; la civilisació d' aquets últims es superior per los continuats efluvis líbich-fenicis que reberen, encisats per las grans riquesas del país, representadas en la mítica per aquell Hèrcules de Tyr que molts han confós desde l' antiguetat ab l' Hèrcules chetha-sidonés.

Havian també los fenicis comunicat la sèva civilisació á la Grecia, y á Chipre y Rodas, centinellas avansadas de la sèva civilisació ahont portaren lo alfabet, dit fenici, las sèvas arts y la sèva industria. Al caure Tyr, Grecia heredá en Orient la sèva posició y la sèva gloria. Las sèvas naus succehiren á las naus fenicias, y seguint per los seus rumbos aportaren també á las nostras costas, la Califòrnia ó la Amèrica del temps antich.

Establiren los grechs las sèvas factorías en las Gal·lias per lo llarch de la costa mediterrànea fins arribar á la Turdetania, mes los Cartaginesos fills dels chechas-sidonenses y dels tyrs que havian après á coneixer als grechs per los seus vehins de Cyrenne, llansaren las sevas naus en busca de las naus gregas, las destrossaren ab ajuda dels etruscos, y arruinaren las sèvas colonias ibèriques.

Los cartaginesos vingueren á la Iberia cridats per los seus germans de la Turdetania, per dirimir certas qüestions que 'ls portavan dividits; aixís prengueren peu los púnichs en la península.

Poch á poch anàrense estenenç, y á la Turdetania, qu' es quedaren per lo trevall de pacificarla, juntaren per conquesta casi tota la Celtiberia, mes al arrivar al Ebro, Roma posá un veto á lo seu avans; veto del qual no 'n va fer cas Hannibal, desitjós d' anar á resoldre lo plet de la supremacia Romana ó Cartaginesa en lo mon, en la mateixa Roma.

Darrera dels cartaginesos vingueren, donchs, los romans, y ab ells un poble d' un altre rassa y d' una civi-

lisació ó cultura molt superior, y dels romans ne podém ben dir nosaltres alló de que, «vingueren com amichs pera resultar traydors».

La rassa ibèrica, somesa durant sigles y més sigles á la influencia de la rassa llatina, s' modifica considerablement, deixá lo seu modo d' ésser social y polítich, olvidá la seva llengua, los seus Deus, devení, en una paraula, un poble llatí per l' influencia de la sèva civilisació, no per lo crusament dels dos pobles, puig no tenia prou sanch Roma per aquesta inoculació.

Encara una nova emigració portá á la rassa ibèrica nous elements diferencials; los pobles germànichs al avansar sobre Roma enviaren á Espanya á los Visigoths, cridats empero á la nostra província per los romans, de modo que per tercera vegada resultá alló de venir com amichs per sortir senyors.

Per últim, los Arabes ó Sarraïns, que aixís los anomenavan los que 'ls hi feren cara, vingueren també á Catalunya, ahont estigueren sols vuytanta anys en la part d' ensa del Llobregat, de modo qn' en veritat tingueren poch temps per inocularnos la seva sanch, aixís es que no portaren al nostre llumatge elements considerables de modificació.

A contar del sige VIII de J. C., no ha vingut cap més poble á unirse al antich poble català, exceptuant los crusaments deguts á las relacions socials y á las familias, certament molt importants, mes no tant que pugan modificar lo primitiu temperament del poble ab-origena.

Resulta donchs, que la rassa primitiva rebé com elements constitutius ó modificadors del seu temperament á los pobles Chetha, Sidonés, Líbych, Romá y Goth, y com á elements civilisadors á los Tyrs, Grechs, Carthaginesos Árabs. Aquests dos últims pobles empero han d' ésser contats entre los primers per lo que fa á lo primitiu poble català, del qual més endavant ne veurém los seus temens.

: Fins á quin punt los pobles conquistadors modificaren

lo llinatje ab-origena? Aixó tindrém ocasió de veurho al tractar del *poble catalá*, allavoras veurém si los conqueritadors trovan fàcilment lloc en la nostra terra, y per lo tant bona acullida, qu' es de lo que n' havia de resultar lo crusament de rassas, ó bè si continuament retraxassats no deixavan en nostra terra mes qu' elements formals, es dir, d' aquells que no tenen arrels, ó no arrelaren en la terra catalana.

En lo primer cas, la nacionalitat decau, mor; en lo segon, á cada ocasió favorable renaix com lo Fénix de la fàbula de las sèvas cendras, que amagavan y conservavan lo caliu.

Sols, donchs, quan haurém dat si á aqueixa part del nostre trevall, sabrém ab tot rigor lo temperament y fisonomía del poble catalá, lo que las varias rassas prenomennadas han deixat en lo seu llinatje, es dir, allavoras sabrém si ha passat á los pobles estrangers que vingueren á visitarnos, ó á quedarse en casa, lo que á certs vegetals quan se 'ls trasplanta y porta en climas y terras diferentas, aixó es, que 's moren ó 's transforman, donant lloc, en aquest últim cas, á un nou vegetal, ó sense metàfora, á un poble nou.

L' ABORIGENA

Avans empero de passar endavant, es de tot punt necessari que justifiquém la relació que acabém de fer de los pobles qu' han vingut á modificar la rassa aborigena de Catalunya, y encara aquesta relació que tantas teorías contradiu, y que tants fets dats per probats ve á tirar per terra ó á posar en dubte.

Examiném, donchs, la última teoria, la que té més importància, puig nos ve acompañada ab lo nom de *crítica*.

¿Y qué 'n diu En Antoni de Bofarull (1) de la rassa ab-

(1) *Historia crítica civil y eclesiástica de Cataluña*.—Tomo I, pág. 14, col. 2.^a

origena? Per lo historiador crítich de Catalunya, «*las razas primitivas de España eran iguales en su origen á los escitas del mar Caspio.*»

¿Cóm, l' home quaternari aparesqué en la Scitia? Si nostre historiador crítich hagués dat més importància á la antropologia y a la arqueología moderna, no hauria escrit certament lo que deixém copiat. Avans de las irrupcions de tots los pobles assiàticchs, *totas* las terras estavan pobladas; cóm y quán y de quína manera, es cosa que ara no ns interessa averiguar, pero lo fet es de tan rigurosa exactitud científica, que no hi ha avuy més que una opinió unànime entre tots los sabis d' Europa, y aquesta es, la de que l' home quaternari ha existit, y que l' quaternari es l' aborigena en totes las nacions del mon.

La civilisació desarrollantse en uns punts més que en altres, com avuy mateix succeheix en Europa, ahont es evident que no tots los pobles que la habiten han arribat á un mateix grau de civilisació y de cultura, formá varis centres, que per l' efecte del progrés, los podém considerar com fent las funcions dels pulmons per lo cos humà.

Aquests centres apareixen en lo Ganges, en lo Eufrates, en lo Nil, que son las grans arterias.

Los seus orígens se perdren per mitj las boyras del temps, es dir, de la cronología.

Quan arriban á una època de certitud històrica, los dits centres han arribat ja á un cert grau de madures, surten armats de cap á peus com la Minerva de Atenas. Sols estudiant los pobles que 'ls rodejan y que 'ns han donat á coneixer, es com nos podém formar idea de la sèva primitiva civilisació.

Estudiant donchs aquests pobles los veyém primer habitant per las covas,—trogloditas—després quan la sèva industria los ha ensenyat la manera de pulir y tallar las pedras, fan d' aquestas las sèvases armas de defensa y de trevall; després aprenen lo coneixement dels minerals, y á contar d' aquest moment, es quan l' home marxa de plé per le camí del progrés y del seu perfeccionament ab to-

tas las velas desplegadas, com nau que lo vent empeny per popa.

Per En A. de Bofarull l' home troglodita, megalita y del brono no há existit en la península Ibérica, puig no'n diu una paraula, á pesar d' haverlo estudiad y dat á conéixer En Busk en las covas de Gibraltar; Casiano del Prado en los terrenos quaternaris de la provincia de Madrid, Lartet en las dos Castellas; Cordeiro en la conca del Tajo; Góngora en Andalucía; Tubino en Vilanova y molts y molts altres. Y perque'n parlés del home primitiu, encara que tampoch coneguéss lo nostre Historiador crítich lo descubriment de Caldas de Malavella, li debian bastar las destrals de silex de Constantí qu' ell mateix cita.

Lo scita, donchs, no es ni lo troglodita, ni lo megalita, ni l' home de l' edat de brono. No farém nosaltres l' injuria de creure qu' En Antoni de Bofarull los ha confós; no, ell no n' ha volgut parlar.

Deixém donchs l' home primitiu que ja'l tornarém á trobar y vinguém al scita del Historiador crítich de Catalunya.

La teoría scítica estava en boga y en gran predicament anys endarrera. Un sabi antropólech, lo suech Retzius, estudiant los cráneos del poble finés de las riberas del Báltich, d' orígen scítich indiscutible, y comparant los resultats obtinguts, ab los que havia tret del estudi de dos cráneos vascos, deduhí, que una rassa scítica, composta de varias familias havia poblat l' Europa d' un cap á l' altre, y que aquesta rassa d' homes era de cap curt y rodó, de baixa estatura, ulls y pel negre; es dir, una rassa braquicephala.

Fins 1860 la teoría de Retzius se tingué per indiscutible, més á contar de dit temps, comensaren á aixecarse alguns dubtes; avuy sols té partidaris entre los que no segueixen lo curs progressiu de la ciencia,—parlém dels antropólechs.

Un sabi arqueólech inglés, Mr. Thurnam estudiant los cráneos descuberts en la Gran Bretanya del home de la

edat de pedra, quedá confós al veure que per conte de ser braquicephals eran dolicocephals, aixó es, propis de una rassa de cap llarch y estret, de ulls blaus, grans y cabell ros; la bretxa que obrí lo seu descubriment á la teoría de Retzius era tan ample que de front se hi llenaren á lo seu assalt tots los més celebrats antropologistas d' Europa, portant al cap aquells dels seus partidaris que més l' havian feta coneixer y celebrar.

Mr. Brocà comensá tot desseguida á estudiar los cráneos que s' havian enviat á Retzius del museo antropológich de Paris com á cráneos vascos, y resultá que no sols no eran vascos, sino que ningú sabia d' ahont havian vingut al Museo. Allavors, ajudat per un metje espanyol, per lo Doctor Velasco que li enviá sexanta cráneos vascos d' un cementiri dels sigles XII y XIII, veié que tots ells, al revés de lo afirmat per Retzius, per conte d' ésser braquicephals eran dolicocephals, mes d' una mostra tan especial que 's distingian de tots los dolicocephals fins allavors descuberts en lo reste del mon.

Tan gran descubriment lo portá á Espanya ahont vingué per estudiar sobre l' terreno la rassa vasca, emportantsen ademés de las sèvas observacions directas, un bon número de cráneos de S. Juan de Luz, que li donáren també los dits resultats.

En aquest estat de coses, un inglés, Mr. Busk, recullí de las covas de Gibraltar un cert número de cráneos que portá á Brocà perque 'ls estudiés, y com aixó s' escaygué ab l' estudi que 's feya allavors dels Berebers de l' África, —del Atlas—y dels Guanches de las Canarias, poble aborigena extinguit en lo sigle XVI de J. C.; Mr. Brocà pogué, no sols dels nous datos que li proporcionava Busk, si que també dels dits estudis que vingué á fer en Espanya, que la primitiva rassa ibérica era dolicocephala, sino que comparant los resultats obtinguts ab los que resultaren del estudi dels cráneos guanches y berebers, y dels trogloditas de la Aquitania, allavors també descuberts y per ell estudiats, que los habitants aixís de la Aquitania, com de la

Vasconia, com de Gibraltar, Africa del N. y Canarias tenian una mateixa conformació craneològica, es dir, que tots eran dolicocephals, pero d' aquella manera vasca de la que avans no se li coneixia parella (1).

Lo sabi professor aleman En Virchow, avuy dia la primera autoritat d' Europa en aquestas materias, secundá á En Brocà en la seva campanya contra la teoria de Retzius, y havent dit lo sabi francés «que la braquicephalia y la dolicocephalia no donan caracters prou rigorosos per servir de base á una clasificació de rassas, per ahont se comprehen l' error de Retzius, en tant que la seva opinió la confirman diariament los nous descobriments que's fan, vé qu' encara sigan en curt número los cráneos braquicephals descoberts;» En Virchow antropologista també, desconfiant fins del método d' observació recomanat per En Brocà, que vol se clasifiquen los cráneos per l' índice cephalich, digué ab gran eloquència: Com «de totas las facultats que posseheix l' home, la llengua tal vegada es la única que no li ha sigut donada, de modo que la llengua es una producció del home, y no un dò dels Deus, y tant quan un poble viu, la seva llengua viu ab ell, y encara que la modifique, segons las circumstancies ó las necessitats del temps y de la civilisació, y certas locucions envellescan y cayguen en l' olvit, altres, en cambi, s' admeten ó crean, per lo que totas aquestas mudansas apénas si afectan á la forma; y com lo que no's crea, lo que's trasmet de generació en generació, present en incessant desarrollo formas sempre novas y adaptadas á las necessitats de las varias épocas, son las arrels de las paraules á las quals se pot anomenar dient que son las bases de la llengua,» (2) d' aquí qu' En Vir-

(1) *Memoires d' anthropologie*, par Mr. Brocà.-Vol. II. *Cranes basques de Zaraus*, pág. 32.—Vegis també las memorias: *Fets et discussions relatifs a l' homme pré-historique*; y los *Autoctones* que's troban en lo mateix volum.

Ara's comprendrà quina perdua més gran no ha fet l' antropologia catalana no haverse guardat la calavera de l' edat de pedra de que avans hem parlat.

(2) *Revue scientifique*, vol. XIV, pág. 11, col. 1.º.—*Les peuples primitifs de l' Europe*.

chow demostrés que 'l poble vasch no es un poble Fines per lo mateix que no té una sola radical comuna. Per últim, lo mateix Virchow diu: «fins avuy res nos autorisa á »creure que las rassas finesas hagin tingut en Europa una »edat de pedra.» (1)

Si los scitas, donchs, no arribaren á Europa durant la edat de pedra, ¿quín poble aixecá en Catalunya los menhirs de las valls d' Aro y Santa Pau, y los dolmens de Moyá y Vailgorguina?

La nostra pregunta per molts fins seráridicula, y per lo que toca al Historiador crítich de las nostras cosas, los dits monuments son «*indudablemente célticos*». Y encar per lo dit senyor los íbers, scitas, indo-escitas, celto-scitas, celtas, celtíberos, galos, etc., «*tienen un mismo origen ó procedencia*,» d' aquí que los dits monuments puguin donarse á cualsevulla dels pobles anomenats per més que l' Ethnogenia s' esgarrifi de tal assimilació.

Suposant que los scitas y los íbers tinguessen un mateix origen y procedencia, ¿cóm havia d' ésser questa igual á la dels celtas? ¿No son los celtas, per ventura, un poble aria, germánich ó indo-germánich? Donchs ¿cóm han de tenir un mateix origen si los primers son turanessos, es dir, pobles de llengua de aglutinació, mentres los altres ho son de flexió?

Y respecte als monuments de *indubitable carácter céltico*, ¿qué ensenya l' arqueología moderna?

Que aquells que no continguen restos de bronzo, han sigut erigits per los pobles de la edat de pedra, y aixó ho diuhen En Ferguson (2); y en Bertrand, que va concorrer al premi ofert per l' Institut de França, y que 'l guanyá sobre'l tema: *Arqueología céltica y gallica.—Memorias y documents relativs als primers temps de la nostra historia nacional*, formula las conclusions del seu trevall en

(1) *Revue scientifique*, vol. XIV, pag. 11, col. 1.º.—*Les peuples primitifs de l'Europe*, pag. 10.

(2) *Rude stone monuments in all countries*, plan. 45 y 119.

aquests precisos termens: «Primera hipòtesis: que 'ls monuments anomenats céltichs han sigut erigits per los celtas.—Aquesta hipòtesis... ha de abandonarse del tot.»

«Hipòtesis en relació als fets.»

I. «Los dolmens son tombas, y perteneixen á la edat de pedra.»

II. «Los tumuls son tombas y perteneixen á la edat de bronzo.»

Conclusió: «*Las primeras d' aquestas tombas son pre-célticas; las altres célticas.*» (1)

Y encara afegirém, donchs, pus en vista del error de nostre Historiador crítich hem de creure que fins á nosaltres no han arribat los resultats de la arqueología moderna, qu'En Alfredo Maury, que á la autoritat del seu nom, afegeix la de la seva posició oficial de secretari de la secció del Institut d' *Inscripcions y bonas lletres*, diu: «Se han registrat un gran número de dolmens, y en la seva major part, al menys per lo que toca á Fransa, no s' ha trobat boçí de bronzo ó de ferro, ni de ceràmica romana, ni cap rastre, en fi, d' una industria ja avansada.» ... «*Vetens aquí, donchs, del altre costat dels celtas y dels gal·los, puig qu' ells se servian d' armas de bronzo y de ferro*» (2).

En Brocà repeteix lo mateix en una notabilíssima memòria sobre 'ls celtas (3).

¿Donchs los celtas no son los ibers? ¡Y que han d' ésser! Un entusiasta dels Celtes, un contradictor d' algunes de las afirmacions d' En Bernard, un dels homens de més consideració qu' han sortit á la defensa dels celtas, En Henri Martin diu: (4) *La historia ha senyalat sempre un poble anterior als celtas en lo Sudest d' Europa... los ibers.*

(1) *Revue archéologique*, vol. 7, pia. 217 à 237.

(2) *Journal des savants*, Mars 1877, pia. 180.

(3) *Mémoires d' Anthropologie*, vol. I, pia. 274.—*Qu' est ce que les celtes?*

(4) *Revue archéologique*, vol. 16, pia. 328.—*De l' origine des monuments mégalithiques.*

: Ahont anirém, donchs, á trobar aquella rassa rossa catalana que se 'ns donava com proba de la vinguda dels céltichs á Catalunya, ahont, si segons nosaltres, no hi posaren may lo peu?

Als aficionats als estudis céltichs, y á tots quants creguin que la rassa rossa catalana es céltica, 'ls acónsellém que llegescan las memorias d' En Brocá sobre 'ls celtas, aixó es, á més de las citadas, las tituladas *Sobre 'ls orígens de las rassas d' Europa*, y l' *Anthropología de la Fransa*.

Craneològicament los celtas eran per En Retzius dolicephals, y los aborigens braquicephals; per En Thurnam, á lo menys per lo que fa á Inglaterra la cosa passa al revés; y per En Brocá la qüestió no 's pot resoldre per lo mateix que las rassas s' han barrejat tant y tant, que 'ls habitants d' avuy en dia dels departaments habitats avans per los celtas, resultan braquicephals y dolicocephals.

Dexém ara aquest punt, que ja 'l tornarém á trobar, y acabém lo poch que 'ns falta dir respecte l' aborígena.

Tenim, donchs, que los menhirs y dolmens prenomencats, los aixecaren los pobles ab-origenes, ó l' poble autochtó català; son, donchs, lo recort que 'ns ha deixat la rassa originaria de la seva primitiva civilisació.

Altres recorts, com hem dit, ne tenim del home de la edat de pedra.

En la estació lacustre del Puig de la Malavella s' hi han trobat vint pessas dentaries fòssils, molts fragments d' ossos de animals de diferents espècies, y junt ab ells vint-i-cinc trossos de silex afectant las coneugadas formes de la època paleolítica. Entre las pessas dentaries s' han reconegut dotze molars de caballs, *equus fosilii*, *varietas placidens*; dos molars de cerf, *cerbus elaphus*; un gran molar de bou, *bos primigenius*; un caixal de porc y un molar d' anyell (1).

(1) *Revista de literatura ciencias y artes de Gerona*, - Año I - 1877 - pág. 50.

Ara bé, ¿qué 'n diu En Lubbock de las estacions lacustres de Suissa, fins ara las millor estudiadas?

Qu' en las estacions lacustres suissas s' han trobat lo *equus pliscidens*, lo *cerbus elaphus*, y el *bos primigenius*, y que aquestos son los animals que ab major freqüència s' troban en las ditas estacions; mes ahont se veu la precisió ab que ha sigut caracterisada la estació del Puig de la Malavella, es en aquell «molar d' anyell ó altre especie de rumiant jove y de curta talla» trobat en lo dit punt, puig En Lubbock, referintse á n' En Rütimeyer, diu: «la ovel·la de la edat de pedra no 's diferenciava de la dels nostres dias més que per la seva petita talla» (1).

Ja hem dit qu' En Brocá, comparant los cráneos aquitans ab los vascos y 'ls de Gibraltar, havia dit que per ells no trobava altre parentiu, com no fos ab los dels Berebers y Guanches de las Canarias, ó ab los Indios del centro de Amèrica.

Com avuy lo del enfonsament de l' Atlàntida está molt lluny de tenirse per fábula, com en altre temps, de lo dit per En Brocá y comprobat per En Tubino en l' últim Congrés celebrat en Fransa per la *Societat per l' avansament de las ciencias*, resulta la següent hipòtesis: «de que »havent estat unida l' Àfrica ab Espanya des lo períoda »carbonífero al quarternari, l' home quarternari dels dits »païssos tenia uns mateixos caràcters craneològichs,» opinió sostinguda entre nosaltres per En Delgado, En Tubino, etc.

Llingüísticament, la demostració de que una mateixa rassa pobla los dits punts, aixó es, desde l' Garona al Egipte donant la volta per l' estret de Gibraltar, y lo centro Amèrica, es ja més difícil de probar. En Virchow en lo treball prenomenat estudia detingudament aquesta qüestió, y diu: «del imperfecte coneixement que 's té de la »llengua bereber resulta que no 's pot referir aqueixa

(1) *L' home avant l' histoire*. pág. 145 à 149.

»llengua á la vasca, ni viceversa, y qu' en iguals condicions nos trobem respecte dels pobles d' Àfrica.» Empero D' Avezac diu que la llengua dels Berebers té moltes analogías ab la dels Guanches (1).

En Renan diu: «La terminació *tah* tan característica dels noms berebers (Zenatah, Meratah), y que segons Ibu Khaldoun es una terminació plural, no seria idèntica á la terminació *tani*, (Mauritani) qu' en Àfrica, y sobre tot en Espanya, indica los noms de pobles? La hipòtesis que uneix los íbers á las poblacions indígenas d' Àfrica trobaria en ella una especie de confirmació.» (2) Nosaltres doném de la terminació *tah* una explicació que ns sembla més justa, y que fins nos estranya qu' hagi passat per alt al sabi francés; mes tinga lo valor que 's vulga, lo qu' ell ha dit sempre proba lo que preocupa la qüestió á antropolechs y lingüistas.—Un altre lingüista, En Halevy, ha demonstrat la influencia lìbica d' altre manera; aixís s'explica:

«En Gesenius diu que נ reemplassa en fenici l' article ה y com a exemple treu lo nom de Cádiz que s' escriu כַּדִּי. Empero aquesta segona forma es lìbyca ó bereber, puig en llengua lìbica ó bereber, casi tots los noms masculins comensan per נ.—Los libys formavan la massa de la població de las colonias carthaginesas d' Espanya y de las illas del Mediterráneo» (3).—La qüestió, donchs, está encara en estudi y fins nos sembla en camí de prompte resolució y en sentit favorable á las afirmacions antropològicas.

Si, donchs, resulta del estudi dels cráneos vascos y berebers, es dir lìbychs, una barreja de cráneos braquicephals y dolicocephals, es dir, de rossos y morenos, per qué hem de atribuir los rossos catalans á un

(1) «Certs caractérs de la llengua vasca's troben, com sovint se diu, en las llenguas americanas...»—*La linguistique*, par Abel Hovelacque, pla. 10.

(2) *Histoire des langues sémitiques*, pl. 202.

(3) *Mélanges d'épigraphie et d'archéologie sémitiques*, par Joseph Halevy, pl. 3.

poble històrich? ¿Se vol mostra més gran de la antigüetat de la rassa rossa catalana, que dirla germana de origen de la rassa rossa lìbyca? ¡Rossos al Àfrica! ¡Quina ironia del temps!

Los rossos africans no's coneixerem fins Champollion que els troba pintats en les tombes reals de les dinasties xix y xx, es dir, en monuments de 2500 anys ans de J. C.; la descripció que'n fa En Champollion es la següent: «pell de color de carn, ó sia pell blanca, del matiz més delicat, nas recte ó lleugerament encorvat, ulls blaus, barba rossa ó roja, alts y prims, vestits d'una pell de bou sens pelar, veritables selvatges *tatues*, en varias parts de son cos» (1). Per Champollion aquests blanxs eran europeos; Burgsch, Chabas, Rougé, en una paraula, los egyptolechs moderns han demostrat qu' eran los lìbuchs, y En Deveria los presenta com donant «lo tipo dels habitants primitius d' Europa» (2) puig creu que per compte de ser ab-origenes de la Libya son los representants d' una rassa emigrant europea, y, encara que aixís fos, sempre lo fet tindrà gran importancia per nosaltres, puig si no era una emigració ibèrica, quan menys aquell poble haurà atravesat la nostra península, y ja està dit que rastre ne havia de dexarnos. Mes nosaltres, considerant que 'ls dits rossos portan lo nom de lìbuchs, *Libou*, y no 'l de europeos *H'cia-nebou*, los creyem lìbuchs, y representants de la rassa ab-origena, antropològicament similar de la ibera ó vasca.

S. SANPERE Y MIQUEL

(1) *L'Egipte ancienne*, pág. 30.

(2) *Rivue archéologique.—La race supposée proto-celtique*, vol. IX, p. 43.

UN DESAFÍO Á MORT

A major part dels habitants de Berberia descendim del gran Ismael. No vull fervos la nostra alabansa, mes, vos, Abenazir (tal me feya anomenar), que haveu viatjat y 'ns podeu coneixer, seréu més just ab nosaltres, que molts historiadors que 'ns han anomenat lladres, deslleals, inconstants y que, si som summisos y humils, ho debem á nostre abatiment y degradació. Forem un dia vencedors, nostras cimitarras feren reynar al Coran en vostra Espanya y la mitja lluna brillava ab pompa en la cima de vostres mes sumptuosos edificis. No puch sens dolor recordar aquells dias de gloria, y ploro al present al contemplar nostres aduars dispersos y disoltas nostras tribus mes numerosas. Y porque ara no som poderosos, porque no dictam lleys, nos tractan de mentiders y 'ns motejan de débils.

Perdoneu á un anciá aquest desahogo, aquesta petita digresió, filla tan sols del amor á sa patria y del honor de sa creencia. Estem dispersats, sols nos uneix lo perill

comú, com podeu haver observat en los camps de Vad-Ras, als que acudirem diferents tribus pera salvar nostra independencia. Jo so 'l Cheik de la tribu de Catron, subjecte al Divan de Fessan. He procurat sempre conservar en ma petita demarcació las costums de nostres pares y aquella sensillesa que tant nos ha encarregat Mahoma. He predicat sempre la beneficència com la virtut mes agradable á Deu, cregut de que una bona acció val moltas oracions y que la almoyna es mes sagrada que'l rhamadan. A aquells que no poden assistir á las oracions, los encarrego que las suplescan ab caritats, ab la beneficència y la hospitalitat. Ab aquests actes y norma de vida he sigut sempre volgut y respectat de mos subdits, que, mes que com á Cheik m' estiman com á pare.

Felis haguera termenat ma existència si desgracias de familia no haguessen amargat mos días al parer de tothom tan ditxosos. Vas perdre á mos pares en ma joveñesa, mes me consolaren de sa perdua la estima de mos vassalls y l' amor de ma virtuosa Rozayda. Sols una cosa mancava á ma felicitat... desitjava ser pare, triguí á serho y 'l naixement de Zimena me roba las caricias de ma idolatrada esposa.

Creixia á mon costat ma tendre nina, com creix una delicada flor en la cavitat d' un nopal resguardada del vent per las branques protectoras. Encara 'm sembla veurella adormida en mos genolls y com las manetas jugaven ab las cintas del meu turban. Era mes guapa qu' una poncella mitx oberta, tan vistosa com una flor que naix... Un suspir li apagá la paraula y sos ulls se anegaren en llàgrimas.

Era una gloria y una ditxa. Las suas faccions eran las de sa mare; m' agradava sentarla en ma falda y contemplar sa naixent boniquesa. Sent mes grandeta li contava l' historia de ma joveñesa y las virtuts de ma difunta Rozayda. Zimena se sonreya y s' abrassava al meu coll, com s' enllassa ab l' euforbi la vainilla del desert.

No molt lluny d' aquí vivia un amich meu, company ja

de mos primers anys; tenia un fill qu' avansava á Zimena d' una primavera. Se deya Ismael; dormian en lo mateix bressol; creixent y jugant aplegats no podian menys d'estimarse; encara no coneixian l' amor y ja s' habian jurat una estimació eterna.

Zimena per no separarse de son costat, la seguia en la cassera, ell li havia ensenyat lo maneig del arch, tirar la fletxa y atravessar al xacal en sa carrera al que perseguian després montats en son caball alarb. Aquestas eran sas ocupacions del dia, ademés del cultiu de las terras; en las vetlladas venia Ismaél aquí y ajudaba en cambi á ma filla en sas feynas de casa; estenian los dàtils, purgavan l' arros, lo blat y l' moresch. Ab la continuació de veures y tractarse cresqué son amor; jo 'm complauhia ab sas festas ignocents perque també desitjava sa unió.

A la vesprada d' una tarde horrorosa un vent furiós, aixecant muntanyas de sorra soterrá una caravana entera de la que sols s' escapá son jefe. Havia anat á Darah per vendrer gèneros y virtuallas procedentas d' Egipte y al tornarsen trobá la mort en los arenals de Zahara. Lo jefe que se salvá vingué com vos á demanarme hospitalitat. Era Abdel.

Si heu visitat las ciutats que l' Nilo banya, haureu sempre recorregut las voras del Tígris y l' antich regne de Saba, avuy Abissinia y estudiat lo carácter de sos habitants. Acostumats desde sa petitesa al maneig de las armas, no sent contats entre 'ls homes fins haver mort un enemic ó alguna fera, son homes robustos é impetuósos. Las mateixas muntanyas d' Abissinia son formadas de tal manera que representan al natural murallas, torres y fortalesas, com que la naturalesa inorgànica contribui també á desarollar son carácter fogós é indòmit. Podria dirse que son tan forts com sos bous corpulents y tan terribles com los tigres que assolan sos camps.

Aquesta era la patria de Abdel, un de sos fills més valerosos y dels aguerrits habitants de Saba. Criat sempre en eixa zona era fogós, mes no havia coneugut encara cap

d' aquellas passions fortas que decideixen moltes vegadas de nostre destí. Lo desgraciat no pogué veurer á ma Zimena sens concebre per ella una passió frenética. Ma filla se trobava alashoras en la primavera de sas gracies y 'l cor d' Abdel, dur com lo diamant, palpítá d' una manera estranya, desconeguda per ell, pero intensa y vigorosa. Hi ha sérs apàtichs en qui las passions tardan á naixer, pero al apuntar son ja irresistibles. Conegué Abdel que may seria estimat; que un altre estimava á Zimena y que aquell era 'l correspost.

Aquesta idea encengué en son cor altre passió encara més fatal que la del amor, la gelosía se 'n apoderá subjugantlo ab sos grillets y manillas de fortíssim cer. Per algun temps se esforsá en ofegar las primeras sensacions d' aquesta passió vil, mes sos esforços foren inútils; havia probat abandonar ma cabanya, mes al veurer á ma filla li mancavan las forsas y allargava sa estada ab lo pretest de visitar al desert y veurer si trobava algunes reliquias de la caravana. Alguns dematins després de la son reparadora, 's trobava ab més forsas pera despendres d' aquell buytre que li desgarrava y partia lo cor y se 'n anava, mes la idea de no haberse despedit de Zimena lo feya tornar per aumentar sa passió y sentir sa ànima ab més forsa los més greus tormentos.

Quan los dos aymants conversavan ab veu baixa, formant per l' esdevenir projectes falaguers, ell s'arrastra va com una serp pera turbar sos amorosos col-loquis; fruncia sas pobladas cellas, tot destorvant la conversa; més d' una volta havia tremolat juganera Zimena al reparar sas miradas centellants y son cenyut aspecte.

Ocupada ma filla ab los quefers de casa, no feya molt cas de las atencions minuciosas ab que Abdel sol-lícit procurava captivarla; aixís es que al veurers en certa manera expulsat se ressentia molt més de las festas que feya al amich de sa infantesa.

Aquest, no recelantse de res, dirigia á ma filla devant d' Abdel qualsevol expressió d' afecte y li comuni-

cava sas il·lusions y la ditxa que gosarian en l'esdevenir.

Aixó era una serie d' agudas punyalades que destrossaven son cor; eran colps de pedra foguera que treyan espurnas que avivavan, per dirho aixís, la flamarada que consumia sas entranyas:

Algunas voltas al veurerlos bregar demanant y negant un petó, havia portat maquinalment la ma á son punyal y una idea terrible havia fet acudir á son front un suor gelat.

En un d' aquests moments fou quan concebí un projecte fatal... de sanch.

L'amor gelós, aquest tempestuós torbellí que s'havia apoderat de totes las sevas facultats, sols lo empenyia á un resultat esclusiu; una sinistra llum guiava sa estravida rahó y la condutxía á una idea fixa, invariable; era tal volta l'abisme, mes, no importava, era la venjansa.

¡Venjansa! deya, ¡sanch! ¡assassinat! Vetaquí las úniques paraules que troban eco en mon cor y que'm fan somriuer. ¡Sanch! necessito sanch, necessito fer trossos d'un cor que regna sobre Zimena, que la ama y... es amat! Y l'infelís empunyava convulsivament lo punyal, mes temia luego los suspirs y las llàgrimas que ma filla vessaria sobre el cadáver de son rival y estava gelós de aquells suspirs y d' aquellas llàgrimas: tenia por d'aumentar més l'amor d' aquella qu' ell no podia olvidar, á favor del home que tan injustament sacrificaria. Zimena, discurria y deya, te malehiria, y vacilava llavors en la resolució homicida...

Una idea felissa, un pensament consolador acudí á sa pensa.

JOAQUIM SALARICH.

(Seguirá.)

que en la casa d'una segle i que s'ha de pagar
que son dels pobles que tenen que tenen es-
butes d'una casa que no té gairebé res de la casa
que s'ha de pagar.

A l'abans d'ales de pobles que tenen que tenen es-
butes d'una casa que no té gairebé res de la casa
que s'ha de pagar.

Y una idea terrible per a tots els que han de
LA SESTA.

per un d'advertisiments que han concebut el pro-
jecte junt... de suu... Durarà poc,

El suu... projecte de la casa que tenen que tenen es-
butes d'una casa que no té gairebé res de la casa
que s'ha de pagar.

Avuy al llevant de taula
he devallat al jardí,
y ab un cigarro á la boca
m' he assegut en un pedrís.

¡Quin be de Deu de tanyada
ha esclatat aquest Abril,
d' un verger que 's mal conrea
me'n ha fet un paradís!

Los rosers cercan els arbres
y s'enfilan cap als cims
per mostrar millor ses roses
enceses com á calius.

L' anyell peyx les qui s'esfloran
y no les pot evahir;
tot l' hort una toya sembla
tan tendral està y florit.

¡Com verolan les cireres!
vermellejan com ròbins,
y els aucells picant senyalan
les que merexen cullir.

Les branques afexugades
ab tant fruyt s' han ajupit;
par que se vinclen apostalots tot v.
per que les haja el meu fill.

Tarongers y llimoneres
fan lo seny embadalir;
poms d' or fullats d' esmeragdes
plens de flor de llessamí.

Y exes voltes florejades
de perfumat ombradís
á un' arca de Noè á lloure
donan jóch, soplutx y abrich.

Aviram de tota mena
regaladament hi viu
desde 'l pago de llarch ròssech
fins los ánechs y cunills.

Els coloms s' hi fan l' aleta,
hi escotxetjan les perdius,
y el gall volent cantar l' hora
lo veynat axorda á crits...

Nou Adam d' est hort lo tresca
un infant ros y garrit,
que com peyx á les bestioles
lo festejan sempre humils.

L' Eva, n' es sa maynadera,
d' ulls blavenchs pero axarits,
montanyesa qui s' anyora
cada colp que n' ha d' exir;

Puix que n' es la rebostera
del moresch y del panís,
y el llenguatje de sos hostes
sab y entén pel cap dels dits.

Lo qu' ara 'ls auells refilan
jaxò plá que 'u traduhís!
cantan que s' esgargamellan
y ensembs fan de mal capir.

Lo brollador també hi canta
d' un sò cada degotís;
y tot sorolla y belluga,
tot rumbeja y fá'l cap viu...

¡Oh amiga naturalesa,
qui es l' artista que t' copiy?
qui no n' té prou d' escarnirte
sos pinzells pot fer bossins.

Jugant ab la marinada
cada fulla 's gronxa y riu,
y cada volta que 's gronxa
muda y gira el colorit.

Cent castes de vert cada arbre
y en quiscun arbre distínts,
y cent de flors que embalsaman
ab llurs alens esquisits.

¡Oh naturalesa amiga,
imatge de l' Infinit,
per capir ta garridesa
no n' hi ha prou dels cinch sentits!

Per gò es perdó, oh Primavera!
qu' esmentant tos atractíus
t' opulencia embriagadora
á poch á poch m' ha ensopit.

L' hora y l' saluet de l' aygua
convidavan á dormir;
un subech n' ha duyt un altre,
fins que la son m' ha rendit.

Venturosament lo somni
descapellantne son fil
m' ha mostrat un espectacle
consemblant; de sopte he vist

Una ampla afrau, revoltada
d' ayrosos puigs gegantins;

llurs penyals son y llurs cingles
de carboncles y safirs.

L'ayqua gemada que'n brolla
se replega y forma un riu,
que anguleja entre bells arbres,
uns fruytats, altres florits.

De rossinyols y calàndries
n'hi voletejan à mils
que als passagers escometen
ab llurs cànichs més bonichs.

A cada banda de l'ayqua
hi ha prades y jardins
ahont s'hi veu à ull badarse
les poncelles més gentils.

De pintades papallones
se n'hi troban un sens fi,
flors alades ab que l'ayre
la terra sembla escarnir.

A l'una prada hi pasturan
ovelles, xays y cabrits,
de la llet sobrant hi corre
una fontanella al mitx.

Daurades bresques regalan
dolça mel de romanins
ran d'una pedrolinada
de tota sort de confits.

Bells infants núus sobre l'herba
fan gran gatzara y brugit
solaçant,... quant de colp veuen
estols de lleons venir;

Gojosos les feres cridan,
elles s'hi atançan humils
y agafant llurs cabelleres
van cavalcant ab delit.

Tot mirant la cavalcada
que se allunya camps endins,

astorat vextx maravelles
que ni en somnis may s' han vist.

D' alcaçers, palaus y temples
no 'n vullau més, ni més richs;
de balls, jòchs y d' alegratges
no 'n cerquéu de més festius.

D' eternal benavirança
tot s' hi troba revestit,
de lo nou té la bellesa
y l' misteri de lo antich,

¿Quín nom té aquesta encontrada?
¿quí governa aquest país?... A
A uns prohomens venerables
per saberho m' encamin,

Y quant ja 'ls escometia,
sent un pes damunt el pit,
y sobtada me desperta
una besada ab pessichs.

M' enuja que 'm desxonadescan
sentme tornar al mon trist;
mas vuy per primera volta
lo real trob més bonich.

Damunt l' anyell cavalecantne
sen es vengut lo meu nin,
y anyorant les moxonfes
que li treya el meu dormir,

¡Pare!... m' ha dit abraçantme,
sos llabis als meus ha unit,
y ha embullat sa cabellera
ab mos cabells emblanquits.

La tendresa del afecte
m' esforç en va á reprimir;
vençut, dues grosses llàgrimes
los ulls m' han enterbolit.

¡Oh si n' hi he fetes de festes!
qui no 'u sab que 'u endevin...
nova amor lo cor m' omplia
fentme la Gloria sentir.

Al veure'u la maynadera
s' ha anat allunyant de mí,
fingint posarse enseynada
per por de ferme empeguir.

L' aviram tost l' ha seguida
demanantli que 'ls pexís;
y, entretant que 'ls ho prepara,
un pollastre escanyolít,

Cresta llarga y coua curta,
enfilat dalt d' un pedrís,
sos primers *quetquerequechs*
ab sò esquerdat ha esclafit.

Ella n' ha esclafit en riure,
y encarantse ab l' Angelich,
li pregunta per distráurem:
—Sabs aquest gallet qué diu?

—Sents que li respon la lloca
ab son *clock, clock* dolorit?...
Puix no 'u sabs vull esplicarthy
y ho sabràs un altre pitch.

Est pollet com es tan tendre
no sab, com tú, ahont se viu,
y ab sa veu enragullada
ho va demanant axí:

—*Quin mon es aquest?* pregunta,
(y ha estrafet molt be 'l seu crit).
Sa mare que se l' escolta,
y se recorda sovint

D' aquelles males passades
que la cuynera li fiu,
baxant ab la ganiveta
á matarli 'ls millors fills,

Tremolant: *Durará poch,*
durará poch, poch, li diu...
Tres voltes la maynadera
aqueells *poch, poch* ha escarnit.

¿N' es pressagi d' una fossa
aqüest eczemple infantil?...
Consirós he pres l' escala
remembrant aquell avis.

LO PESCADOR

A l' cel nochivà una estrella,
a questa nit d'aguayt,
ni's senten las tonadas
dels grills ni de las aus;
queixas y planys la tramontana exhala
ab lo seu fort embat,
éncoratgint las onas
que udolan enfilantse pe'l rocam.

Al fons de sa barraca
fumada y plena d' anys,
un vell pescador plora
aprop la llar sentat;
Plora mirant la bellugosa flama
dels tions espurnejants,
perque á esmentarli venen
las tristas recordansas d' un passat!

Estellas de sa barca,
sa barca de pescar,
son los tions que mulla
lo vell ab plò amargant,
puig veu en ells las últimas despullas
de sa estimada nau,
que pantejant li contan
l' indefinida historia dels seus anys.

Recorda, contemplantlas,
lo dia benhaurat
en que, junt ab son pare,
la varen estrenar:

recorda 'l temps ditzós de jovinensa,
quan en lo banch sentat;
bogava ab fé y coratje
al compás de los rems dels seus companys.

Recorda las cantúrias
d' aquella dolsa etat,
de citas y de somnis,
de testas y de balls;
recorda las pesqueras delitosas
que tants goigs li van dar,
y l' argentada lluna ^{en el seu} A
de las serenes nits del mes de Maig.

Després, de part de fora
sentint los brams del mar,
recorda las tempestas
y 'ls espatechs dels llamps;
y á cada nova espurna que s' escapa
d' aquells tions flamants,
de los seus ulls, bruzenta,
rodola una altre llàgrima al instant...

Las últimas estrellas
de lo que fou sa nau,
sas flamas ara oscilan
y prest caliu serán...
Lo vell barquér ab térvola mirada
las guayta en pló anegat,
y ensembs qu' ellas s' apagan,
damunt sas cendras lo vellet mort cau!

Al cel no hi há una estrella
aquesta nit d' aguayt,
ni 's senten las tonadas
dels grilis ni de las aus;
de la ventada solsament s' escoltan
las queixas y los planys,
que ab los bramuls de l' ona
entonen junts un himne funeral!

AGUSTÍ VALLS Y VICENS.

NOVAS

A heliografia que acompaña á aquest número es copia d' un dels quadros més celebrats de Roman Ribera. La titula son autor *La cuya ambulant*, y es avuy una de les joyas més admiradas en las galerías del opulent nort-americà Sr. Stewart.

La major part de les obres de nostre pintor catalá están inspiradas en las costums de la classe treballadora francesa, valentli, l' ésser original en aquest género y l' distingirse extraordinariament en la veritat de conjunt y detalls, lo gosar d' una envejable reputació de la qual tots los catalans debém estar orgullosos.

En un dels salons del Institut agrícola de S. Isidro, D. Francisco X. Tobella director del *Art del Pagés*, doná lo diumenge, dia 19 del actual, una conferencia agrícola sobre l' etzevara detallant tots los usos domèstichs é industrials que té tant útil planta. La conferencia fou escoltada ab gran entusiasme per tots los concurrents per la munió de datos intercalats en lo discurs llegit per lo Sr. Tobella y porque aquest no se serví, com tots los que l' havíen precedit, de la llengua castellana, sempre exòtica en nostre país y més encara per la classe agrícola, á la qual se dedican las conferencias que cada diumenge s' donan en aquell Centre.

Ha vist la llum pública *La Cartilla ilustrada de la viticultura y el arte de elaborar los vinos*, que acaba d' escriure l' Excm. senyor don Antoni Castell de Pons. Es una obra destinada á vulgarisar tan útils coneixements entre ls fabricants d' ayguardents, comerciants d' esperits, alumnos d' escoles elementals, capatassos d' explotacions agrícolas y culliters. Escrita ab forma dialogada pera millor facilitat y ab galanura d' estil, reuneix esta obra una munió de circumstancies pera lograr bé l' idea que l' Sr. Castell de Pons tingué al escriurela, y si á aixó s' hi afageix que vé ilustrada per 21 grabats y á que al final hi há algunas taulas de correcció aplicadas al pes alcohólich dels líquits espirituosos, resulta l' obra d' indispensable us pera tots los que tinguen que tractar ab vins ó alguns de sos productes. Felicitém al ex-director d' Agricultura per la publicació de sa *Cartilla ilustrada*.

REYAL ACADEMIA DE BONAS ILETRAS

En la sessió que per aquest Cos fou celebrada als 11 dels corrents, l' individuo de número D. Joseph Pella y Forgas llegí un dels capítols de la *Historia del Ampurdá*, treball en lo qual fa anys que s' hi ocupa.

Se tracta en lo dit capítol dels *Origens del feudalisme* en aquella comarca, y aquests lo Sr. Pella 'ls exposa ab gran munió de datos y notícias peregrinas, presos de documents de la època que revelan l' estat polítich y social de aquella terra durant lo ix sige y al mateix temps la influïtiva que hi anavan exercint las innovacions que portava la lluyta incessant en la què's consolidavan los progressos de la reconquesta. Y això ho fa l' autor d' aytal manera, que son treball, ben lluny de oferir una aridesa enutjosa, qu' es detecte en que solet caurer las obras de erudició, brinda ab tots los atractius de una narració poética y abundosa de tota mena de bellesas. Y això es porque l' autor recorrent com un artista la comarca que història, los restos dels monuments arquitectònichs, los noms de las localitats, sencillíssimas indicacions consignadas en diplomas y escrituras, que passarián á un altre gayre bé sens adonarsen, li donan peu pera consideracions profundas, reflexions atinadas, y arrebats de fantasia que bo y sentho no perjudican gens lo fons de la veritat històrica.

Lo Sr. Pella al llegir son treball, se proposà sotsmetrer al judici de la Academia la bonesa de la forma que ha adoptada, pera que sa *Historia del Ampurdá*, sens mancar en lo més mínim à las condicions del gènero, estigués adornada de requisits que al donarla á llum la fessin popular. Las repetidas mostras de aprobació que donà la Academia, y l' acort d' aquesta pera que se'n donás compte, en los termes predicts, de un treball que, si així 's pot dir, transporta al lector y al oyent á aquells temps llunyans y á aquella comarca, fentlos sentir la vida que llavors s' hi vivia, degueren revelarli que ha encertat en sa empresa, essent de desitjar que ben aviat la acabi, esperant la Academia que l' fallo del públic confirmará completa-
ment sa opinió.—GAYETÀ VIDAL, A. S.

Barcelona 15 de Maig de 1878.

L'Aureneta setmanari catalá de Buenos Aires, després de tres mesos de descans, ha reaparescut á la llum ab més entussiasme que mai y disposada, com en sa primera època, á recordar als nostres compatriotis d' Amèrica las glòrias patrias y á cultivar la llengua y literatura catalana en aquellas remotas regions. No cal dir l' entusiasme que sentim per l' ardor catalá de tots los redactors de *L'Aureneta* á quina desitjém una llarga y pròspera vida y creyém que entre nosaltres no serán pochs los que desitjin possehir los números de publicació tant entussiasta, á qual efecte poden dirigirse á la Secretaria del Club catalá de Buenos Aires ó bé donar avis á la administració de *LA RENAIIXENSA*, la que s' cuidarà d' avisarho á aquella redacció.

L'Aureneta surtitá cada diumenge en forma aproximadament igual á la de *LA RENAIIXENSA* y contindrà 16 planas de las que 12 són de text y quatre de quadros de costums, los que tindrán foleació apart y al any formarán un tomo de 200 planas quant ménos. Al final del tomo de *Quadros de costums* s' imprimirà la llista de suscriptors com á penyora que vol pagar la redacció als que l' ajudan en sa tasca.

En la *Ilustració Itatiana* hem vist reproduxit lo cuadro de nostre lloreat artista 'l Sr. Masriera *La esclava*, que donárem en un dels passats números de LA RENAISENZA.

Aqueixa obra figura en l' Exposició universal de París, ahont s' hi veu tambe lo *Cementiri* de 'n Urgell, del qual han fet grans elogis los periodichs francesos, entre altres *Le Gaulois*, que 'l compara ab los mellors paisatges de l' escola flamenga.

Ha termenat la publicació de la obra *Mil y un epígramas catalans* que forma un volum de regulars dimensions, ab retratos dels principals escriptors satírichs.

L' empresa del teatro del Bon Retiro ha publicat lo cartell de las condicions de la vinenta temporada cómica, en la qual treballaran en aquell coliseu una companyia de declamació catalana, composta en sa major part d' actors del Teatro Catalá, y una de coreogràfica molt nombrosa y triada.

Entre las obras que's posarán en escena n' hi ha dels Srs. Soier, Ubach, Riera, Feliu etc. De las primeras que s' estrenarán será una comèdia en 2 actes de nostre collaborador lo Sr. Riera y Bertran, titulada *Una orga de gats*.

La Associació catalanista d' excursions científicas, ha verificat ultimament dues excursions una á Vich, Sant Pere de Casserras, y l' castell de Sabassona y l' altre á Cervelló y Sant Pons ahont se troben monuments artistichs de molta importància.

Hem visitat la botiga-exposició de cuadros del Sr. Parés, ahont s' han contemplat aquests días tres novas magníficas obras d' art. L' estàtua d' Hernan Cortés, de Vallmitjana, un cuadro representant una joveneta, titulat *Carmen*, del Sr. Gomez (Simon) y un paissatge del Sr. Masriera.

Un d' aquests días se reuniren varios artistas y literats pera tratar de la formació d' una Societat ó Centre que aplegue á tots los catalanistas.

Se nomená una comissió que está encarregada de redactar lo correspondent reglament.

Formant un llibret de 48 planas ha publicat D. Miquel M. Palà y Marquillas, una colecció de poesías que titula *Intimas y cantars*. Lo sentiment ab que en general estan escritas fa olvidar la falta de soltura en la versificació de que moltes adoleixen, aixis com la ausència de novetat en los pensaments. Tot plegat, sa lectura es agradable.

Dos y un Sastre es lo titol de una pessa original de D. Francisco de A. Morull estrenada ultimament á Palamós.

Lo dia 8 del próxim juny fineix lo plasso per l' admisió de composicions al certámen humoristich *La Aranya*. Las composicions deuen ser remesas á la plasseta del Cegos de la Boqueria-n.º 1, 1.º

La Junta de la societat lo *Canal de Urgell* ha felicitat per medi d' un entusiasta comunicació á D. Artur Gallard, per sa poesía premiada en los Jochs Florals d' enguany.

D. Joseph M. Valls nos ha enviat impres en un quadernet de 16 planas lo discurs que llegí en la sessió de distribució de premis del *Centre catalanesch recreatiu*.

Lo diumenge 26, á las cinch de la tarde, tingué lloc la distribució de premis del *Centro Graciense* en lo local que té aquesta societat en lo carrer Major de Gracia.

Després del discurs del President, Sr. Cuspinera, notable per sa eruditio y bon gust, y de la memoria del Secretari Sr. Catarineu, se passá á obrir los plechs y llegir las poesías per l'ordre següent:

Flor natural, *Aubada*; primer accésit *La Margaridoya*; abduas de D. Eduard Vidal y per ell llegidas; segon accésit *La copa*, de D. Antoni Careta, també llegida per son autor.

Sagell de cornalina y plata, *Preguntas y respuestas*, de D. Frederick Soler, que llegí'l Sr. Fontova. Primer accésit *La festa del Roser*, de D. Lleó Fontova, per ell llegida y segon accésit anònim.

Lliri de plata. *Independencia*, y accésit *La bandera de Santa Eularia*, las dues de D. Francesch Ubach, llegidas per los Srs. Gres y Blanch.

Lira d' or y plata. *Redempció*, de D.ª Dolors Moncerdá, llegida per lo Sr. Blanch. Primer accésit *Plany*, llegida per son autor don Enrich Franco, y segon anònim.

Ploma de plata. *Cansó del treball*, de D. Joseph Verdú, llegida per lo Sr. Blanch, y accésit *La Cansó del torner*, de D. Antoni Careta, qu'ell llegí.

Pensament d' or y plata. *Lo malehit*, de D. Manel Casademunt, que llegí'l Sr. Catarineu; accésit A..., llegida per son autor D. Joseph Garriga.

Fou reyna de la festa la senyoreta D.ª Clara Camarassa.

Després del discurs de gracies en vers del Sr. Puigjaner, se improvisá un ball molt lluhit.

Lo Mestre en Gay Saber D. Francesch Pelay Briz, ha tingut lo greu pesar de perdre á sa molt volguda mare. Nos associém al just sentiment del apreciat escriptor català.

Ab lo titol de *Flors d' enguany* ha publicat D. Ferran Rodriguez y Masdeu, un *aplech de poesias escollidas* de diversos poetas catalans, entre 'ls quals figuran, ademés de las Sras. Armengol, Bell-lloch y Valldaura, los mestres en Gay Saber Balaguer, Blanch, Briz, Rosselló, Soler y Calvet. S' hi veuen també las firmas de Mossen Verdaguer, Aulés, Franquesa, Bartrina, Milá, Labaila, Llombart, Martí, y algunas altras ménos conegudas en la república de las lletres catalanas.

La indole d' aquesta Revista ns priva de fer més que anunciar la rebuda del llibre publicat ab lo titol de *El Bú del socialismo y la unión de la democracia*, per l' infatigable escriptor federalista don Serafí Olave y Diez. Com á bon navarro, 'l Sr. Olave es acerrim defensor de la organisiació federal d' Espanya baix la base de la tradició històrica, y sa darrera publicació està inspirada en aquesta idea.

Hem rebut també un folleto publicat per D. Francisco de Asís Condémines, mestre titular de la Escola superior de Cervera, hont se apuntan algunas indicacions sobre quinas deuen ser las bases d'

una lley d' instrucció pública. Encara que no sobrat d' idees novas ni de consideracions originals, lo treball del Sr. Condemines es recomanable.

En altre número nos ocuparem per extens dels certámens celebrats últimament á Montpeller. Sabém que han sigut premiats de Catalunya los Srs. Balaguer (Andreu), Careta, Coca, Martí Folquer, Matheu, Montserrat, Reventós, Riera y Ubach.

D. Joan Maluquer y Viladot ha publicat en un volum de 64 planas edició elzeviriana, l' estudi sobre l' Teatre Català, que obtingué menció honorífica en los Jochs Florals de 1876.

Le roman de Blanquerna. Notice d' un manuscrit du XIVe siècle appartenant à la bibliothèque de M. C. Piot (Paris). Ab aquest titol ha publicat Mr. Alfredo Morel-Fatio en las pàginas de la *Romania*, un estudi de la tan celebrada novel·la de Ramon Lull, mes coneguda per *Blanquerna*, al qual accompanyan diversos fragments comparats ab l' edició de Valencia de 1521, y, per lo que toca al comens del *libre de amich y de amat*, també ab la edició llatina del any 1505. La còpia del ms. Piot, sembla per sa forma, esser deguda á mans provençals.

L' il·lustrat bibliotecari de la ciutat de Marsella Mr. V. Lieutaud, obsequiá als escriptors catalans en sa visita á Barcelona, donantlos un opúscul titolar «*La vida de S. Amador*» que acaba de publicar y consisteix en una primorosa edició d' esta llegenda catalana, precedida d' una erudita notícia, aclarada per la traducció francesa enriquida ab un facsimil del manuscrit del segle xiv que la conté, existent avuy dia en la biblioteca pública qu' està á son càrrec. De mes á mes dona á llum alguns fragments en vers català, també notables.

SUMARI

ANTONI DE BOFARULL	Renuncia de majoral dels feli-bres	393
S. SANPERE Y MIQUEL	Origens y fonts de la nació ca-talana	307
JOAQUIM SALARICH	Un desafio á mort	414
MARIAN AGUILÓ	La sesta	419
AGUSTÍ VALLS VICENS	Lo pescador	426
	Novas	428
LLIBRE DE COSES ASSENyalades (folletí).		